

Persnäs kyrkogård

Persnäs församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Magdalena Jonsson
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
Ölandsresenärer	6
PERSNÄS KYRKOÅRD	8
Kyrkomiljön	8
Kyrkan	8
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	11
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	14
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOÅRDEN I DESS HELHET	20
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftets innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/ begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventerings syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/ samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödsystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlopande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Cecilia Ring och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har sätts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydsandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinariedom, inom Linköpings stift. Ordinariedomerna inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinariedomerna. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

Ölandsresenärer

Öland tilldrog sig tidigt uppmärksamhet från antikvariska myndigheter och historiskt intresserade. De ålderdomliga medeltida kyrkorna, varav flera fanns kvar in på 1800-talet, samt den stora mängden av förhistoriska lämningar gjorde ön till ett spännande resmål. Somliga reste på uppdrag, andra av egen vilja och intresse. Resorna dokumenterades i dagböcker och anteckningar. I detta material finns rikligt med uppgifter om kyrkobyggnaderna, inventarier, fornlämningar m.m. Däremot finns få uppgifter om kyrkogårdarna. Flertalet av de tidiga ölandsresenärerna var dock duktiga tecknare och deras bilder kan idag lämna många värdefulla uppgifter om hur den kyrkogård som omgav kyrkan

såg ut. Det är först med Gunnar Håkanssons "Öländska personminnen", där flera av de äldre öländska gravvårdarna finns dokumenterade, samt Ragnhild Boströms skrifter i serien "Sveriges kyrkor, Öland" som mera omfattande skriftlig dokumentation om kyrkogårdarna förekommer. "Sveriges kyrkor, Öland" finns inte för öns samtliga kyrkor men i de fall de har utgivits finns ett kapitel om kyrkogården som berättar deras historia från 1500-talet fram till mitten av 1900-talet. I rapporterna från inventeringen av Ölands kyrkogårdar hänvisas till flera ölandsresenärer. Här följer en kort presentation av de mest betydelsefulla personerna och deras arbeten.

Jonas Haquini Rhezelius

J H Rhezelius gjorde 1634 en antikvarisk inventeringsexpedition på Öland och i östra Småland. Resan gjordes på uppdrag av Kammarkollegiet. Sverige hade börjat växa fram som en stormakt i norra Europa och en stormakt krävde naturligtvis en storslagen historia. Rhezelius anteckningar och bilder från resan förvaras idag på Kungliga biblioteket i Stockholm.

Petrus Frigelius

Petrus Frigelius var präst och en stor del av sitt liv verksam i Madesjö socken. Under somrarna 1746-55 reste han runt på Öland och dokumenterade av eget intresse bl.a. öns kyrkor. Han var den förste som gjorde avbildningar även av kyrkornas norrsida. Teckningarna återger noggrant olika detaljer, men har fel proportioner.

Nils Isak Löfgren

N I Löfgren var som präst verksam i bl.a. Högsby 1860-81. Han var även fornforskare och mycket intresserad av Öland i en tid då många av öns medeltida kyrkor revs eller byggdes om. Hans skicklighet som tecknare gjorde också att han på många församlingars uppdrag mätte upp den gamla kyrkan och uppgjorde ritningar för en ny.

Abraham Ahlqvist

A Ahlqvist var verksam som präst i Runsten 1827-44. Han var god vän med N I Löfgren som han träffade första gången 1818. Ahlqvist utgav boken Ölands historia och beskrivning där Löfgren bidragit med texter och teckningar. Arbetet hade påbörjats av Ahlqvists far och det blev för sonen en mycket viktig uppgift att fullfölja det arbetet. A Ahlqvist ligger idag begravd på Runstens kyrkogård.

PERSNÄS KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Persnäs kyrka 1:1, Persnäs socken, Borgholms kommun, Ölands Norra härad, Kalmar län, Öland.

Befolkningstal: 1810: 939 inv, 1850: 1373 inv, 1890: 1948 inv, 1949: 1239 inv, 2004: 586 inv

Kyrkomiljön

Persnäs socken ligger på norra Öland mellan socknarna Föra och Källa. Kyrkbyn ligger några kilometer öster om väg 136. Kyrkan ligger omgiven av jordbruksmark men socknens främsta näring har sedan lång tid varit stenbrytningen. Väster och söder om kyrkan finns rester av gamla stenbrott. Stenhuggartraditionerna märks också genom de många ladorna av kalksten, lämningar av skurkvarnar m.m. Än idag bryts sten i socknens västra delar.

Kyrkan

Troligen redan under 1100-talets första hälft uppfördes ett långhus och ett smalt kor i sten. Västtornet och östtornet tillkom troligen kort tid efter varandra under slutet av 1100-talet och början av 1200-talet. Kyrkans korsarmar byggdes i mitten av 1200-talet. Vapenhuset i söder och en materialbod i norr tillkom troligen kort därefter. Under slutet av medeltiden gjordes flera förändringar av kyrkans interiör. Sakristian tillkom 1650-62 i vinkeln mellan östtornet och norra korsarmen. Under hela 1600- och 1700-talen hade församlingen dryga omkostnader för underhållet av kyrkan. Man gjorde också en del kostsamma förändringar. Interiört installerades orgel och byggdes en läktare 1756-59. I mitten av 1800-talet ansågs kyrkan så gammal att man började samla pengar för att bygga en ny. Den gamla kyrkan hade också blivit trång när befolkningen i socknen växte under 1800-talet. Ritningar uppgjordes och sändes till överintendentsämbetet. Ärendet handlades av arkitekten C G Blom-Carlsson som istället förordade en ombyggnad av den gamla kyrkan och uppgjorde ett nytt förslag. Enligt förslaget skulle korsarmarna utvidgas. Arbetet med de nya korsarmarna påbörjades 1856. Året därpå, när man börjat riva de gamla korsarmarna, rasade östtornet. Att återuppföra tornet skulle bli alltför kostsamt och församlingen fick istället tillstånd att bygga ett nytt kor i öster. Ursprungligen var sakristian inredd i den östra korsarmen bakom altaret men den flyttades 1959 till norra korsarmen.

Kyrkogårdens historik

Redan den medeltida kyrkan som anlades under 1100-talets första hälft bör ha haft en kyrkogård. På den första bevarade avbildningen, av Rhezelius från 1634, syns kyrkan, kyrkogården och klockstapeln från söder. Kyrkogården utgjordes av en rektangulär yta som främst var utlagd söder om kyrkan. Platsen omgärdades av någon form av mur. Klockstapeln var placerad i sydvästra hörnet av kyrkogården. Ingångar med portar av trä fanns i den östra och västra muren. Inne i och i anslutning till kyrkan fanns flera ålderdomliga gravvårdar från 1300-talet och framåt. En hel del av dessa användes som byggnadsmaterial när kyrkan byggdes om. Flera gravvårdar ligger t.ex. än idag i kyrkans golv. Det finns också gravvårdar som används som trappstenar vid kyrkans ingångar. En del vårdar såldes och kan idag återfinnas som trappstenar på gårdarna i socknen.

De första bevarade skriftliga notiser som berör kyrkogården finns från 1600-talet. Den klockstapel som syns på Rhezelius bild hade uppförts 1626. Den ersattes redan 1659 med en ny klockstapel på en ny plats. Det förefaller som att den uppfördes längre norrut, utanför kyrkogården. När klockorna flyttats till västtornet togs klockstapeln ner 1785.

Kyrkogårdsmuren hade som uppgift att hålla ute kreaturen från området. Ansvaret för

reparationer av kyrkogårdsmuren var i äldre tider fördelat mellan gårdarna. På 1770-talet genomfördes flera reparationer av muren, framförallt i öster. Hela muren ska 1804 ha varit 659 alnar lång vilket är ca 390 m. År 1760 beslutade man att försöka plantera en trädkrans runt kyrkogården. Det verkar dock inte ha gått så bra. På en avbildning av kyrkan och kyrkogården av Löfgren 1817 syns endast några träd vid den östra muren.

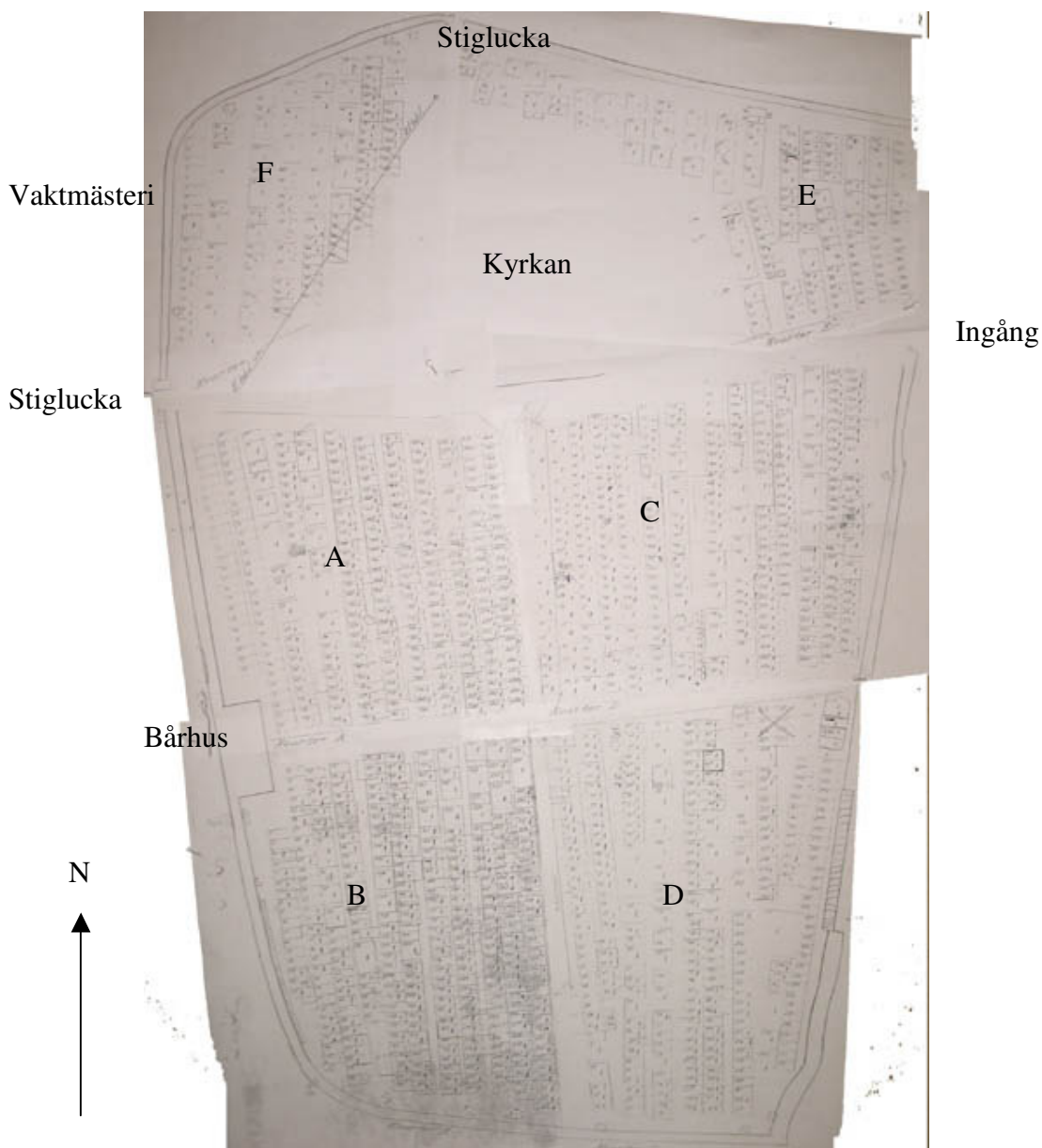
Ingångar till kyrkogården fanns i väster och norr. År 1634 var de försedda med träportar under ett skyddstak. Vid den här tiden fanns också en klivstätta i öster. Träportarna i norr och väster ersattes 1802 med murade stigluckor. De gjordes av mästare Lindman i Vi. Båda är försedda med järngrindar. I anslutning till stigluckorna finns spår av de äldre träluckorna kvar i form av kvadratiska fördjupningar i kyrkogårdsmuren nedanför portvalvens anfang. Klivstättan i öster ska ha gjorts om till ingång men när det gjordes är inte känt. Ambitionen var att även i öster uppföra en murad stiglucka men ännu 1817 fanns ett luckskjul av trä.

Arbetet med ombyggnaden av kyrkan på 1850-talet påverkade naturligtvis också kyrkogården. Många äldre gravvårdar användes vid ombyggnaden av kyrkan, främst som golvmaterial. Uppgifter om att kyrkogården vid den här tiden ska ha utvidgats saknas dock. I början av 1940-talet fick man tillstånd att lägga om kyrkogårdsmuren. Manne Hofrén som då besökte kyrkogården ansåg att den troligen hade utvidgats åt söder. Några konkreta bevis annat än murens utseende förefaller han inte ha för sitt antagande. Jämför man dagens kyrkogård med Rhezelius avbildning från 1634 så talar den för att utvidgningen har gjorts. 1850-talet är då en tänkbar tidpunkt dels p.g.a. arbetena med kyrkan, dels för att socknen vid den här tiden upplevde en kraftig befolkningsökning. Hofrén ansåg att kyrkogårdsmuren var mest ursprunglig i väster. Om man var tvungen att lägga om denna del skulle det ske genom försiktig, kontrollerad konservering. I början av 1940-talet rådde fortfarande stor arbetslöshet och restaureringen av kyrkogårdsmuren startades som ett arbetslöshetsprojekt.

I Kalmar läns museums samlingar finns flera fotografier över kyrkan och kyrkogården i Persnäs. Tre av dessa är tagna av Manne Hofrén 1930 medan två är odaterade. De odaterade förefaller dock att vara äldre. Den ena bilden (bild 1) visar kyrkan och en del av kyrkogården från sydväst och den andra (bild 2) från söder. På båda bilderna kan man se flera höga gravvårdar som står tämligen glest utspridda. Marken ger intrycket av en vildvuxen äng men här och var kan man ana gravkullar som antingen är överväxta med gräs eller murgröna. Sydväst om kyrkans södra ingång finns en gravplats som omgärdas av ett staket av smide eller möjligen gjutjärn. På bild nr 2 syns också två mindre träd sydväst om kyrkan. Möjligen finns ett av dessa som en liten planta på bild nr 1. På en av bilderna från 1930-talet är de dock försvunna. På bild nr 2 går en gång söderut från kyrkans södra ingång. Den är belagd med vad som förefaller vara kalkstenskross. Denna gång syns inte på bilden från 1930-talet. På bilden från 1930-talet kan man se att kyrkogården ännu hade en ängskaraktär. Man kan skymta några gravstaket av smide eller gjutjärn men i övrigt verkar gravplatsomgärdningar inte ha varit så vanligt. Däremot var gravkullar med murgröna vanliga.

På initiativ av Ivar Hylander genomfördes 1949 en inventering av kyrkogårdarna i Växjö stift. I svaren från Persnäs församling finns intressanta upplysningar att hämta. Inne i kyrkan och på kyrkogården sägs att det finns flera gamla gravhällar. Kyrkogården omges av en hör kalkstensmur. In till kyrkogården leder tre ingångar med stigluckor och en vacker portal. Vad som avses med portal framgår inte men kanske är det ingången i öster som saknar stiglucka som menas. Enligt svaren ska kyrkogården inte ha utvidgats. Detta kan ju som tidigare visats ifrågasättas. Platsen saknar trädplanteringar och inga häckar omnämns. Man har inte delat in kyrkogården i köpta och allmänna gravplatser. Varje bysamfällighet hade tidigare sin gravplats men det förekommer inte längre. Om man ännu kan se spår av denna indelning sägs

dock inte. Flera gravplatser utmärks fortfarande av gravkullar som antingen är runda eller avlånga. Det finns också utjämnade gravplatser belagda med gräs, singel eller stenplattor. När undersökningen gjordes var den högsta tillåtna höjden på gravvårdarna 125 cm. Flera gamla hållar fanns som tidigare nämnts men det förekom även moderna hållar. Det hade alltid varit vanligt att ange persondata på gravvården men under de senaste åren hade det blivit vanligt att bara skriva att gravplatsen var familjegrav.

Karta över Persnäs kyrkogård

En gravvård över Elov Åseson från 1344 återfanns 1959 som en av kyrkans grundstenar. Gravvården kunde inte grävas fram. För att skydda den från trampskador breddades gräsmattan.

I liv med den västra kyrkogårdsmuren ligger en byggnad som fram till 1960-talet användes som förråd och provisoriskt bårhus. När byggnaden uppfördes är inte känt. Byggnaden är uppförd i gråsten, putsad och avfärgad i vitt. Taket är belagt med tegel. År 1966 inreddes

byggnaden till bisättningskällare och förråd. En renovering av stigluckorna genomfördes 1992 då framförallt den norra fick ny puts.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Persnäs kyrkogård ligger utsträckt i nord-sydlig riktning. Kyrkan ligger i den norra delen av kyrkogården. Ytorna norr, öster och väster om kyrkan är begränsade. De är indelade i kvarter E öster om och F väster om kyrkan. Söder om kyrkan ligger fyra större gravkvarter A-D. Kyrkogården är öppen och överskådlig. Gravvårdarna är placerade i rader och majoriteten av vårdarna är vända mot öster.

Stigluckan och klivstättan i väster. (KI Persnäs kyrkog 006)

Kyrkogårdsmuren och bårhuset i väster. (KI Persnäs kyrkog 007)

Kyrkogårdens mur i öster. Muren är lagd både av kalksten och granit. (KI Persnäs kyrkog 015)

Gång belagd med kalkstensflisor från kyrkogårdens ingång i väster mot öster. (KI Persnäs kyrkog 021)

Omgärdning

Kyrkogården omges i samtliga fyra väderstreck av en kallmurad stenmur. Den största delen av muren är byggd av en blandning av gråsten och kalksten. I väster är en del av muren omlagd under 1940-talet och här är byggmaterialet endast kalksten.

Ingångar

I väster och norr: Här finns ingångar i form av trappstegsformade stigluckor. ”Stegen” är avtäckta med kalkstensflisor. I övrigt är stigluckorna putsade och avfärgade i vitt. I stigluckorna finns svartmålade dubbla smidesgrindar. Intill båda stigluckorna finns också en klivstätta med steg av kalksten och svartmålade handledare i smide.

I öster: Dubbla svartmålade smidesgrindar lika dem i norr och väster mellan stolpar av kalksten. Även här finns en klivstätta intill grinden. En mindre ingång finns också i anslutning till den fastighet som gränsar till kyrkogården. Denna markeras av en enkel trägrind med gunnebostängsel mellan kalkstensstolpar.

Vegetation

Trädkrans: Kyrkogården saknar en sammanhängande trädkrans. I söder finns dock en sammanhängande trädrad på insidan av kyrkogårdsmuren. En splittrad trädrad på båda sidor om kyrkogårdsmuren finns i norr.

Övrigt: I kvarter E växer en stor kastanj och i kvarter D en yvig tuja. Utmed gångarna i väster är rosenrabatter anlagda.

Gångsystem

Från kyrkogårdens västra ingång leder en gång till den östra ingången. Från denna gång viker en mindre gång av fram till kyrkans ingång i väster. Från kyrkans ingång i söder går en gång rakt söderut på kyrkogården. Denna gång korsas mitt på kyrkogården av ytterligare en gång.

Gravvårdstyper

De äldsta gravvårdarna är ett antal kalkstenshällar från 1300-talet som ligger inne i kyrkan och i södra korsarmens grund, synlig från kyrkogården. Det finns också flera kalkstenshällar från 1600- och 1700-talen som idag ligger inne i kyrkan. Kalkstenshällar var fram till början av 1800-talet mycket vanliga på de öländska kyrkogårdarna. Hällarna ersattes under 1800-talet av stående gravvårdar. På Öland var det på flera kyrkogårdar vanligt med kors av kalksten. På Persnäs kyrkogård finns flera kalkstenskors både kvar ute på kyrkogården och uppställda utmed kyrkogårdens mur. Det finns även flera andra former av äldre stående kalkstensvårdar. I slutet av 1800-talet blev de höga svarta gravvårdarna moderna tillsammans med mindre vårdar i samma material och utförande. På Persnäs kyrkogård blev dock inte svart granit så vanlig som på andra kyrkogårdar utan kalkstenen fortsatte att vara det vanligaste gravvårdsmaterialet. I viss mån tog man dock till sig det nya formspråket som gravvårdarna fick vid den här tiden. Det fanns flera konstriktningar som inspirerade till vårdarnas utformning. En av dessa var nationalromantiken. Karaktäristiskt för gravvårdar som är nationalromantiskt inspirerade är oslipade ytor och asymmetriska krön. Tanken är att gravvården ska efterlikna förhistoriska gravmonument och runstenar. En annan viktig influens som blev allt vanligare under början av 1900-talet var antiken. Denna konststil kallas klassicismen. Typiska drag hos gravvårdar är symmetriska krön, slipade ytor och dekorelement som urnor, draperingar, kransar och girlanger av löv. När det gäller dekoren på gravvårdarna var den kristna symboliken naturligtvis också viktig. Vanliga kristna dekorelement var t.ex. kors, facklor, oljelampan och duvan. På några av gravvårdarna på Persnäs kyrkogård från tiden omkring sekelskiftet 1900 kan man också ana närmast nygotiska drag. Mest framträdande för denna stil är de spetsbågiga formerna. Vid tiden kring sekelskiftet 1900 förefaller det på Öland ha varit vanligt att man införskaffade en stor familjevård. Varje grav inom familjegravplatsen markerades med en gravkulle överväxt med murgröna. På de äldre fotografierna som visar Persnäs kyrkogård kan man se att det här har varit så.

Den klassicistiska stilen blev med tiden alltmer dominerande. Viktiga drag hos gravvårdar från 1930-50-talen är den symmetriska uppbyggnaden med parställda pelare samt de raka eller flackt trekantiga krönen. På de flesta kyrkogårdar infördes regler för hur höga gravvårdarna fick vara. Vårdar av granit blev vid den här tiden allt vanligare på Persnäs

kyrkogård men fortfarande dominerar vårdar av kalksten. Från slutet av 1950-talet och framåt blev gravvårdarna enklare och mer enhetligt utformade. Vårdarna var rektangulära med ett enkelt kors eller blomsterslinga som dekor. På 1970-talet började man att dekorera gravvårdarna med talldungar och uppgående solar. Under 1990-talet kan man se en uppluckring av bestämmelserna kring gravvårdarnas utformning. Idag är formerna mer varierande och ofta mjukare. Under 1900-talets första hälft var det vanligt att man omgärdade gravplatserna och belade dem med grus. På Persnäs kyrkogård har det med säkerhet funnits omgärdningar i form av häckar och stenramar. Idag finns endast enstaka rester kvar av detta. Under 1900-talets första hälft var det också vanligt att ange den dödes yrkestitel på gravvården. På Persnäs kyrkogård finns flera gravvårdar med titlar. Titlarna försvann i det närmaste i mitten av århundradet. Under senare år har en ny form dykt upp. Gravvården får en dekor som knyter an till den dödes intresse eller yrke t.ex. en fotboll, en lastbil eller en notslinga. På landsortskyrkogårdar har det under hela 1900-talet varit vanligt att ange från vilken by eller gård den döde kommer. På Persnäs kyrkogård finns det angivet på majoriteten av vårdarna.

Minneslund

På Persnäs kyrkogård finns ingen minneslund.

Byggnader

I liv med kyrkogårdens mur i väster ligger bårhuset. När byggnaden ursprungligen uppfördes är inte känt. Fram till 1966 då byggnaden renoverades användes den som förråd och provisoriskt bårhus. Vid renoveringen iordningställdes ett bisättningsrum och bättre förråd. Än idag används den som förråd men även som bårhus. Fasaden är spritputsad med släta omfattningar och avfärgad i vitt. Taket är belagt med tegel och snickerier svartmålade.

Utanför kyrkogårdens nordvästra hörn ligger ett nybyggt vaktmästeri med personalutrymmen och garage. Byggnaden har stående gråmålad träpanel, vita snickerier och svart plåttak.

Gången från kyrkans södra ingång mot söder.
(KI Persnäs kyrkog 022)

Gravvårdar som plockats bort från kyrkogården står uppställda på flera platser utmed den västra och södra delen av kyrkogårdsmuren. Här ett antal gravvårdar av granit och kalksten bl.a. flera kors.
(KI Persnäs kyrkog 027)

Övrigt

Fram till 1848 låg flera gamla gravhällar på kyrkogården. Många användes till den nya kyrkans golv 1857. En av de mest omtalade hällarna är Sigmund från Horns gravhäll från 1341. En annan omtalad gravhäll är Digerflisan som ligger som trappsten vid kyrkans södra

ingång. Enligt sägnen ska det i Persnäs socken inte ha funnits fler överlevande efter digerdöden på 1300-talet än att de fick plats på Digerflisan.

Söder om bårhuset finns flera äldre gravvårdar uppställda utmed hela den södra delen av kyrkogårdsmuren. Här finns bl.a. flera gamla kalkstenscors och några gjutjärnskors.

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning

Kvarter A-B

Allmän karaktär

Kvarter A från sydost. (KI Persnäs kyrkog 037)

Gravtumba vars häll är kraftigt beväxt av lavar. Det gick vid inventeringstillfället inte att hitta någon inskription på hällen. (KI Persnäs kyrkog 033)

Kvarter A och B ligger söder om kyrkan. De båda kvartererna utgör den västra halvan av kyrkogården söder om kyrkan. I väster avgränsas de av kyrkogårdsmuren och i öster av en gång. En gång går även mellan de båda kvartererna. Gravvårdarna är placerade i rader och samtliga vårdar är vända mot öster.

Ålderdomlig typ av kalkstensvård. Nämndemannen Jon Simonssons från Lofta och hans makas gravvård från 1852 står i kvarter A. (KI Persnäs kyrkog 029)

Gravvård över stenhuggaren Herman Lundgren och hans maka från 1952. Stenen har ett klassicistiskt uttryck som är typiskt för gravvårdar från den här tiden men den har också det lilla extra som i detta fall kopplas till det lokala hantverkskunnandet. (KI Persnäs kyrkog 038)

Gravvårdstyper

Gravvårdarna i de båda kvarteren finns en blandning av typer av vårdar från olika tider. Störst är variationen i kvarter A. Kvarterets äldsta vård är från 1852. Det finns även en gravtumba i kvarter A men dess text går inte längre att läsa. Möjligen är den äldre än vården från 1852. I kvarter B är den äldsta vården från 1904 och man kan se en koncentration av vårdar från 1900-talets andra hälft. I båda kvarteren är gravvårdar av kalksten mycket vanlig. Kvarter A är ungefär lika många vårdar av kalksten som av granit. I kvarter B är kalkstenen i majoritet. En gravvård av marmor finns i kvarter B. Att ange yrkestitlar är mycket vanligt i båda kvarteren. I kvarter A är den vanligaste titeln hemmansägare medan titlarna stenhuggare och skeppare är vanligast i kvarter B. Det framgår med all tydlighet vilka som varit socknens viktigaste näringar. Bland de mera ovanliga titlarna finns torpare, förste jordburksinstruktör, försäljare och kvarnarbetare. På majoriteten av vårdarna finns angivet från vilken by eller gård den döde kommer.

Den här typen av gravvårdar i kalksten är typiska för Öland. Stilen är nygotisk med de spetsiga bågar. Äldermannen Simon Jonsson från Lofta och hans maka död 1900 respektive 1898. Kv A.(KI Persnäs kyrkog 030)

Gravvård över stenhuggaren Adolf Strömberg och hans maka från 1945. Vården är av kalksten. Kv B.(KI Persnäs kyrkog 042)

Övrigt

I kvarter B finns en minnesvård över fem av besättningsmännen från den norska ångaren Ruthland som 1899 förläste vid Örö Sanka i Västerviks skärgård. En av livbåtarna drev iland vid Gillberga. Av de sju som fanns i livbåten dog sex. Fem av dem gravsattes på Persnäs kyrkogård.

Kulturhistorisk bedömning

Kvarter A tillhör de äldsta delarna av Persnäs kyrkogård medan kvarter B kan ha tillkommit vid en utvidgning av kyrkogården. När denna gjordes är dock inte känt. Närheten till de stora stenbrotten i socknen har gjort kalksten till det vanligaste gravvårdsmaterialet. En av stenbrottens produkter var just gravstenar. Blandningen av gravvårdar från olika tider ger en god överblick i hur gravvårdarna utvecklats från sent 1800-talet och under hela 1900-talet.

Här finns även några särpräglade öländska typer av vårdar från sekelskiftet 1900 med nygotiska drag samt flera kalkstenskors från mitten av 1800-talet. Titlarna stenhuggare och stenarbetare är mycket vanliga liksom titlar som knyter an till sjöfart. Det lokala stenmaterialet och produktionen av gravvårdar samt titlar som knyter an till stenarbete och verksamheter runt denna ger gravvårdarna ett såväl lokal- och personhistoriskt värde som ett hantverksmässigt värde. Gravvårdar från 1800-talets mitt ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter C-D

Allmän karaktär

Kvarteren C och D ligger söder om kyrkan och utgör den östra halvan av området. Båda avgränsas i öster av kyrkogårdsmuren och i väster av en gång. Gränsen mellan de båda kvarteren utgörs av en gång. Gravvårdarna är placerade i rader. Majoriteten är vända mot öster men några få är också vända mot väster. I nordvästra hörnet av kvarter C står en stor yvig tuja.

Vy över Persnäs kyrkogård från kyrkogårdens sydöstra hörn. Närmast i bilden kvarter C. (KI Persnäs kyrkog 045)

Kvarter D från sydost. (KI Persnäs kyrkog 048)

Gravvårdstyper

Liksom i kvarter A och B finns en stor blandning av olika typer av vårdar i kvarter C och D. Den äldsta vårderna i kvarter C är från 1876 och i kvarter D från 1886. I kvarter D kan man se att de flesta vårdarna är från 1900-talets andra hälft men hela perioden från 1886 fram till idag finns representerad. I kvarter C är mer än hälften av vårdarna av kalksten och i kvarter D är hälften av granit och hälften av kalksten. Det finns även två vårdar av kalksten och marmor samt en gravkulle med murgröna i kvarter C och en gjutjärnsurna samt ett smideskors i kvarter D. Att ange yrkestitlar är mycket vanligt, särskilt i kvarter C. Hemmansägare är den vanligaste titeln men det finns också flera vårdar med titlarna kyrkvärd, skeppare, lantbrukare, undantagsman, handlanden, sjökaptan och stenhuggare. Exempel på ovanliga titlar är översköterska och vägarbetare. På majoriteten av vårdarna anges från vilken gård eller by den döde kommer.

Övrigt

I kvarteret ligger dansken Peder Nilsen och hans hustru Johanna begravda under två praktfulla kalkstenvårdar. Gravplatsen har enligt äldre fotografier tidigare varit omgärdad av ett

smidesstaket mellan stenstolpar. Nilsen anställdes som disponent 1890 vid Stensborgs fabrik som bröt sten. Hustrun Johanna dog redan 1894 och kanske var det Nilsen själv som utformade de vackra gravvårdarna. Han var nämligen utbildad bildhuggare. Nilsen dog 1922 och fick då en likadan vår som hustrun trots att de stora höga vårdarna vid den tiden hade blivit omoderna.

Två höga gravvårdar av kalksten i kvarter C. Den borte har en infälld platta av marmor. (KI Persnäs kyrkog 046)

Två praktfulla kalkstensvårdar i kvarter D. De tillhör disponent Peder Nilsen och hans maka och är från 1894 respektive 1922. På fotografier från 1930-talet kan man se att gravplatsen tidigare varit omgärdad av ett smidesstaket mellan stenstolpar. (KI Persnäs kyrkog 049)

Kulturhistorisk bedömning

Av de båda kvartererna tillhör kvarter D den äldsta delen av kyrkogården medan kvarter C bör ha tillkommit vid en utvidgning av kyrkogården någon gång under 1800-talet. Liksom i kvarter A och B finns här en blandning av de olika typer av vårdar som varit vanliga sedan slutet av 1800-talet. Här märks också de lokala stenhuggartraditionerna med flera vårdar av kalksten som troligen har producerats i socknen. Det finns även gravvårdar med titlar som knyter an till stenproduktionen och verksamheter kring denna men det är inte lika framträdande som i kvarter A och B. Yrkestitlarna bidrar till att ge flera gravvårdar ett lokal- och personhistoriskt värde. Hos enskilda vårdar finns också hantverksmässiga och konstnärliga värden. Det gäller i synnerhet disponent Nilsen och hans maka gravvårdar. Vårdar av gjutjärn ska tillsammans med vårdar från 1800-talets mitt föras in på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter E-F

Allmän karaktär

Kvarter E och F är kyrkogårdens minsta kvarter. De ligger runt kyrkans norra sida med kvarter E i öster och F i väster. Mellan de båda kvartererna finns ett stycke gräsmatta. Här kan tidigare ha funnits en gång från kyrkan till stigluckan i norr. Gravvårdarna är placerade i rader men dessa rader är, i synnerhet i kvarter E, inte alltid raka. Samtliga vårdar är vända mot öster. I kvarter E växer en kastanj och i västra delen av kvarter F växte tidigare höga tujor. Dessa har nyligen tagits bort.

Gravvårdstyper

Den äldsta gravvården i de båda kvarteren är från 1841 och finns i kvarter E. Detta är även den äldsta daterbara och på ursprunglig plats bevarade gravvården på Persnäs kyrkogård. Vården tillhör prosten Hoflund och är ett ringkors av kalksten. I kvarter F är den äldsta vården från 1920. I båda kvarteren finns en blandning av olika typer av gravvårdar. Mer än hälften av vårdarna i båda kvarteren är av kalksten. Det näst vanligaste materialet är granit. Det finns även en vård av kalksten och marmor i kvarter E. I samma kvarter finns också en gravkulle med murgröna samt kyrkogårdens enda bevarade gravplatsomgärdning i form av en buxbomshäck. I kvarter F finns rester av en buxbomshäck. Denna form av gravplatsutsmyckning var tidigare mycket vanlig på våra kyrkogårdar. Titlar är mycket vanliga särskilt i kvarter E. Den vanligaste titeln är skeppare men det finns också flera vårdar med titlarna lantbrukare, hemmansägare, stenhuggare, prost, byggmästare och handlanden. Exempel på ovanliga titlar är bergsingenjör och arrendator. På majoriteten av vårdarna finns angivet från vilken gård eller by den döde kommer.

Kvarter E från väster. (KI Persnäs kyrkog 053)

Kvarter F från väster. (KI Persnäs kyrkog 057)

Kulturhistorisk bedömning

Av de båda kvarteren har åtminstone kvarter E använts under lång tid. Här återfinns idag kyrkogårdens äldsta daterade och på ursprunglig plats bevarade gravvård. I kvarter E finns också kyrkogårdens enda gravplats som har kvar sin omgärdning i form av en buxbomshäck. Det förefaller inte som att denna gravplatsutsmyckning varit vanlig på Persnäs kyrkogård men platsen bör ändå bevaras som ett exempel på det tidiga 1900-talets gravplatsutsmyckningar. Den lokala prägel med en stor andel kalkstensvårdar är framträdande även i dessa båda kvarter, vilket bidrar till det lokalhistoriska värdet hos vårdarna. Bland yrkestitlarna märks främst att flera av socknens präster begravts i kvarter E och personer med kopplingar till sjöfart och stenhuggeriverksamhet i båda kvarteren. Detta ger vårdarna ett personhistoriskt värde. Gravvårdar från 1800-talets mitt ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Prosten Gustaf Håkansson och hans makas gravvård från 1931.
Kv E. (KI Persnäs kyrkog 055)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅRDEN I DESS HELHET

Persnäs kyrka och kyrkogård ligger några kilometer öster om väg 136 på norra Öland. Kyrkogården bör ha anlagts redan när den första kyrkan byggdes på 1100-talet. I kyrkan finns några gravhällar från 1300-talet bevarade tillsammans med gravhällar från 1600- och 1700-talen. En större ombyggnad av kyrkan gjordes 1856 då korsarmarna utvidgades och östtornet revs efter att ha börjat rasa samman. Kanske utvidgades kyrkogården i samband med dess arbeten på kyrkan. Under 1900-talet har kyrkogården genomgått förändringar som varit typiska för 1900-talet. Gravkullar och omgärdningar har tagits bort och hela kyrkogården har såtts in med gräs. Raderna med gravvårdar har rätats upp vilket gett kyrkogården ett mer ordnat intryck än det äldre fotografier kan visa upp. När dessa förändringar påbörjades är inte känt men detta var en vanlig utveckling på våra kyrkogårdar från 1960-talet och framåt.

Eftersom Persnäs kyrkogård använts under lång tid finns här en blandning av gravvårdar och gravplatsutsmyckningar som berättar om skiftande synsätt när det gäller begravningstraditioner och synen på döden. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och många gånge om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och/eller lokalhistoria i form av personnamn, gårds- och bynamn samt titlar. De vanligaste titlarna är lantbrukare, hemmansägare, stenhuggare, stenarbetare och skeppare vilka tillsammans visar på de tre viktigaste näringarna i socknen. Den dödes hemort finns angivet på det stora flertalet vårdar. Gravvårdar, på kyrkogården eller uppställda utmed kyrkogårdens mur, från 1800-talets mitt och äldre ska tillsammans med vårdar av gjutjärn föras in på församlingens inventarieförteckning. Kulturhistoriskt värdefulla är också gravkullarna med murgröna samt buxbomshäcken som omgärdar en av gravplatserna.

Kyrkogården är en väl sammanhängande miljö med flera kulturhistoriskt värdefulla företeelser t.ex. kyrkogårdsmuren, stigluckorna, klivstättorna, trädkransen och bårhuset. Kyrkan och kyrkogården bildar tillsammans en värdefull kulturmiljö som visar på platsens betydelse i socknen.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar ändras och gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man iden långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika delarnas karaktär och gravvårdar från olika tider.

Sammanfattningsvis:

- Persnäs kyrka och kyrkogård utgör ett administrativt och religiöst centrum i socknen med rötterna i medeltiden.
- Viktiga för kyrkogårdens karaktär är kyrkogårdsmuren, klivstättorna, trädkransen, stigluckorna och det stora antalet gravvårdar av kalksten.
- Bland gravvårdarna i Persnäs kyrka och på kyrkogården finns exempel på vårdar från medeltid fram till idag. Vårdarna speglar på flera sätt stenhuggeriernas och sjöfartens betydelse för socknen.

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Bogårdinventeringen, Linköpings stift
Lantmäteriet

Boström, Ragnhild, Sveriges kyrkor, Öland, Persnäs, Uppsala 1970

Bucht, Eivor (red), Kyrkogårdens gröna kulturarv, Klippan 1992

Hammarskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001

Hammarskiöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985

Persnäs Hembygdsförening, Persnäs socken i Stenriket, Borgholm 1997

Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999

Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983

Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Lennart Sörman.